

MUS 2012, opvallend veel soorten in de min

Na het zesde jaar MUS (Meetnet Urbane Soorten) krijgen we van steeds meer soorten betrouwbare trends. Hoewel zes jaar nog aan de korte kant is, geven de telresultaten wel een indicatie van hoe het de broedvogels in stedelijk gebied vergaat.

Seizoen 2012

De winter voorafgaand aan het broedseizoen was lange tijd zacht, zonnig en nat. Maar Koning Winter liet zijn tanden zien door een koudegolf met ook sneeuw van eind januari tot 12 februari. Tijdens het telseizoen was het vaak relatief koel, nat en somber, vooral in april, juni en juli. Het weer speelde de waarnemers vooral tijdens de derde telperiode parten. Ondanks dat was de deelname, ook bij de derde telling, heel goed. Daarmee is een compliment op zijn plaats!

In totaal zijn er 1734 tellingen ingevoerd en voor de eerste, tweede en derde telperiode gaat het om respectievelijk 608, 568 en 558. Dit is een toename van bijna 10% t.o.v. 2011.

Indexberekening

In grote lijnen bleef de indexberekening hetzelfde als in 2011. Voor de meeste soorten vormt het maximum over de eerste en tweede telling de basis. Voor Gierzwaluw, Huiszwaluw en Boomvalk worden de resultaten van de tweede en derde telling gebruikt. Voor trendberekening is het belangrijk dat in een zo groot mogelijk deel van de postcodegebieden alle drie de tellingen worden uitgevoerd, en ook over meerdere jaren. Als één van de tellingen uitvalt, zijn de overige nog wel bruikbaar voor verspreiding en dichtheden.

Soorten, aantallen en trends

In 2012 zijn in totaal 393.000 vogels ingevoerd verdeeld over 161 soorten. De top 5 bestaat al een aantal jaren uit Kauw, Merel, Houtduif, Huismus en Gierzwaluw (laatste twee hebben stuivertje gewisseld) met aantallen per soort van 24.000-51.000. Van 78 soorten zijn er tenminste 100 ex. doorgegeven, van 27 soorten 25-100 en de overige 56 soorten minder dan 25.

Voor 70 soorten is een betrouwbare trend berekend, en dat zijn er 11 meer dan in 2011. Een zevental soorten als Grutto, Zwarte Stern en Europese Kanarie zijn geen typische stadsvogels of komen in erg lage aantallen voor. De overige 63 soorten laten over zes jaar een toename zien (28), zijn stabiel (14) of ondergaan een afname (21) (figuur 1). Op www.sovon.nl staat de trendtabel van 2007-12. De toename in het aantal soorten met een betrouwbare trend, en de groei in

het aantal deelnemers, geven aan dat we met MUS op de goede weg zijn.

Vergelijking met 2011

Van 63 soorten waarvan de aantallen in 2012 vergeleken kunnen worden met die in 2011 bleven er 18 gelijk, zaten er 18 in de plus en was er bij 27 een afname. De balans lijkt dus in 2012 voor veel soorten naar de min door te slaan.

Hieronder zaten standvogels als Grote Canadese Gans, Holenduif, Turkse Tortel, Stadsduif, Pimpelmees, Boomklever, Huismus en Ringmus. Het is niet gezegd dat dit op conto van de winterse periode komt. De vorst zou wel de oorzaak kunnen zijn dat het aantal Scholeksters voor het eerst in de afgelopen zes jaar in MUS kelderde. Onze Scholeksters overwinteren voornamelijk in eigen land in het Waddenen Deltagebied. Het lijkt erop dat de overwinteraars werden overvallen door de vorst, gezien berichten van opvallende aantallen dode Scholeksters.

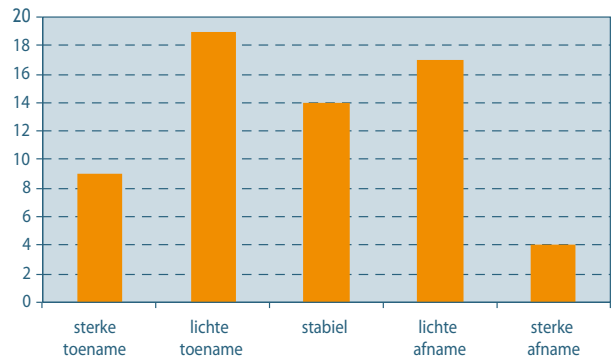
Ook Zwarte Roodstaart, Witte Kwikstaart en Grote Lijster, die grotendeels in Zuidwest-Europa en Noord-Afrika overwinteren, namen af. Hetzelfde geldt voor enkele soorten die dieper zuidelijk gaan: Gierzwaluw, Huiszwaluw, Boerenzwaluw, Grasmus, Tuinfluiter, Zwartkop en Fitis. Bij enkele van deze soorten speelt het droge seizoen in de Sahel een rol.

In vergelijking met 2011 zitten vooral veel watervogels in de plus zoals

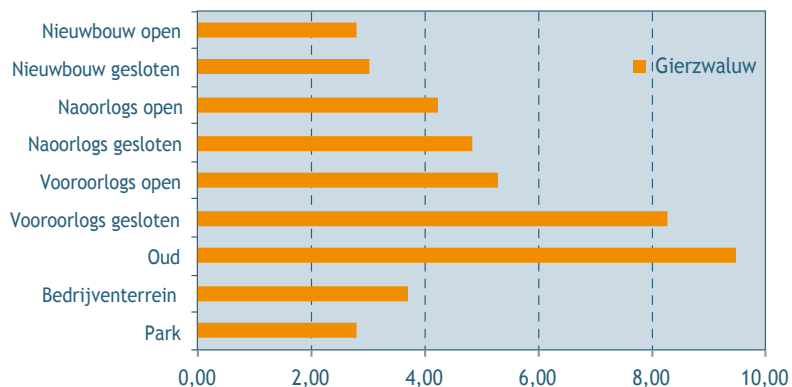
Knobbelzwaan, Grauwe Gans, Krakeend, Kuifeend en de grote meeuwen. Slechts twee Afrika-gangers kwamen met hogere aantallen terug: Gekraagde Roodstaart en Kleine Karekiet. Verrassend is het positieve beeld bij de doorgaans wintergevoelige soorten Waterhoen, Winterkoning (beide lichte toename), Roodborst en Staartmees. Ondanks de soms strenge vorst deed de Winterkoning zijn naam nu eens eer aan.

Zes jaar Gierzwaluw

Ook voor de notoir lastig te inventariseren soort als de Gierzwaluw biedt MUS mogelijkheden. De soort lijkt licht af te nemen, hoewel de jaarverschillen in vergelijking met andere soorten groot zijn. Bij deze soort werd voor trendberekening gewerkt met een maximum per telpunt. Na overleg met Gierzwaluw Bescherming Nederland hebben we dit losgelaten. Een maximum

Figuur 1. Trend van 63 soorten in MUS 2007-12.

Figuur 2. Gemiddeld aantal per punt per bouwperiode en habitat van de Gierzwaluw in MUS 2007-2012. Gesloten bebouwing: dichte massieve huizenblokken zoals in centra en binnensteden.

Paartje Turkse Tortels in Nijmeegse binnenstad, 21 maart 2010.
Foto: Peter Eekelder

Een nieuwe webtool: eerste eilegverwachtingen voor broedvogels

is nuttig bij soorten als Kauw en Spreeuw, omdat die ook slapen of groepen vormen in urbaan gebied. Het maximum voorkomt dat zulke zeer grote groepen de trend gaan beïnvloeden. Bij de Gierzwaluw is dit onnodig.

De afname bij de Gierzwaluw manifesteert zich in de vooroorlogse wijken. Dit zijn juist de wijken waar de hoogste aantallen gevonden worden (figuur 2). In de naoorlogse wijken is de trend stabiel of is er een lichte toename. Trendverschillen tussen het hoge en lage deel van het land zijn niet vastgesteld. Maar zeker voor de Gierzwaluw geldt dat de indexes nog niet zo robuust zijn. Doorgaan met MUS is het credo.

2013

Dit overzicht was alleen mogelijk dankzij de inzet van 750 waarnemers en een aantal lokale coördinatoren.

Hoe zal het broedseizoen van 2013 verlopen? In de herfst waren er opvallend weinig beukenootjes en eikels. Na een natte december kregen we twee weken vorst in januari. De omstandigheden in de Sahel lijken gunstiger dan vorig jaar.

Allesmaal factoren die leidend zijn in de overleving van vogels en de aantallen in het voorjaar. In de afgelopen maanden zijn er weer nieuwe postcodegebieden geclaimd, maar ook enkele tientallen op vacant gezet. Diverse vogelwerkgroepen pakken MUS op om hun stad of gemeente te inventariseren. Dit wordt dikwijls gedaan met een lezing of cursus over broedvogels tellen of MUS, verzorgd door Sovon. Op 23 april wordt op de Stadsvogelconferentie van Vogelbescherming in Eindhoven de Stadsvogelbalans gepresenteerd. MUS vormt daarvoor de basis en alle tellers hebben er dus een steentje aan bijgedragen. De resultaten uit MUS zullen ook in de nieuwe vogelAtlas gebruikt worden.

De tellers worden gedurende het seizoen op de hoogte gehouden via de nieuwsbrief. Naast de actuele resultaten is er ook ruimte voor ervaringen uit het veld en tips voor veldwerk en invoer. Ga naar de MUS-pagina op www.sovon.nl voor meer informatie en aanmelden. Veel plezier in het veld en maak ons deelgenoot van wat je boeit!

> www.sovon.nl/mus

● Jan Schoppers

MUS wordt mede mogelijk gemaakt door Vogelbescherming Nederland

De sterke relatie tussen de timing van de eileg en weersomstandigheden is al in een lange reeks van studies beschreven. Vorig jaar heeft Sovon samen met de Vlinderstichting en De Natuurkalender een model ontwikkeld dat voor tientallen soorten op basis van actuele weergegevens kan 'voorspellen' wanneer ze hun eerste ei zullen gaan leggen.

Invloeden van het weer

De verwachtingen zijn gebaseerd op meer dan 200.000 nestwaarnemingen die gedaan zijn door een groot aantal vrijwilligers onder de paraplu van het Meetnet Nestkaarten. Hierbij wordt gewerkt met de temperatuursom (de gesommeerde dagtemperaturen vanaf 1 januari boven een basistemperatuur van 5°C), de neerslagsom en de som van het aantal uren zonneschijn.

Met deze variabelen bleek de jaarlijkse eerste eilegdatum goed te voorspellen voor 35 van de ruim 50 broedvogelsoorten waarvoor voldoende gegevens beschikbaar waren. Met 'goed te voorspellen' bedoelen we in dit geval dat de verwachting een nauwkeurigheid van plus of min vijf dagen heeft. Opvallend was dat de neerslagsom voor bijna alle soorten een belangrijk deel van de variatie in jaarlijkse eilegdata verklaart. De temperatuursom was voor tweederde van de soorten belangrijk en de zonneschijnduur voor de helft van de soorten. Voor een klein aantal soorten is de eerste eileg overigens niet of nauwelijks gerelateerd aan bovengenoemde weersvariabelen.

Natuurverwachtingen

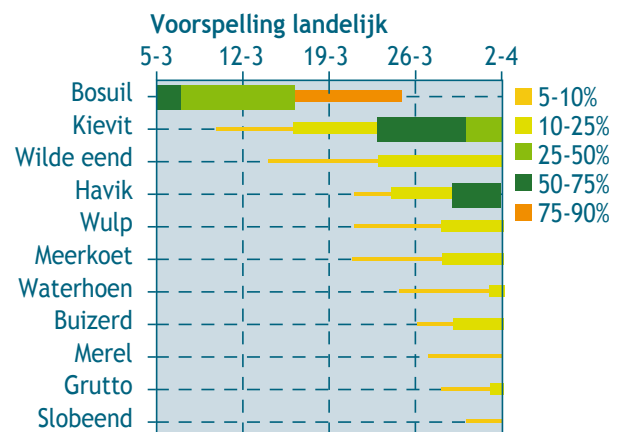
De eilegverwachtingen zijn te raadplegen via www.natuurkalender.nl/voorspellingen.asp. Ze worden dagelijks ververs op basis van het waargenomen weer en de negendaagse weersverwachting van Meteoconsult voor De Bilt. Het betreft daarmee een gemiddelde verwachting voor heel Nederland. De start van de eileg kan van regio tot regio verschillen, van vroeger dan het landelijk gemiddelde in het zuiden van het land tot later dan het landelijk gemiddelde in het noorden. De eerste eilegverwachting volgt op een hele serie natuurverwachtingen die De Natuurkalender de afgelopen jaren ontwikkeld heeft. Zo zijn inmiddels verwachtingen beschikbaar voor de bloei en bladontplooiing van planten, de vliegtijd van vlinders en libellen, de paddentrek, de start en duur van het pollenseizoen en de activiteit van teken. Deze natuurverwachtingen zijn een waardevolle bron van informatie voor

natuurliefhebbers, onderzoekers en hooikoorts-patiënten. De deelnemers aan het Meetnet Nestkaarten zouden de verwachtingen kunnen gebruiken om de timing van hun veldwerk zo goed mogelijk af te stemmen op de legpiek van de door hen onderzochte soorten.

Verdere verfijning

Dat we nu verwachtingen kunnen genereren betekent natuurlijk niet dat we geen nieuwe gegevens van eerste eilegdata meer nodig hebben. Sterker, om de modellen te verbeteren, regionaal te verfijnen en om de vinger aan de pols te houden van de effecten van klimaatverandering hebben we veel meer nestgegevens nodig. In het Meetnet Nestkaarten investeren we daarbij doorlopend in het verbeteren van de berekeningen van het legbegin. We gebruiken daarvoor bijvoorbeeld inmiddels ook biometriegegevens van nestjongen (vleugellengte). Van relatief steeds meer nestkaarten kunnen we dan ook het precieze legbegin bepalen. Voor nestcontroleurs die geen biometrie verzamelen kan het gebruik van fotoseries om de leeftijden van nestjongen te bepalen verdere verbetering opleveren.

● Chris van Turnhout, Caspar Hallmann & Jeroen Nienhuis

Figuur 1. Verwachte eileg van een aantal soorten per 21 februari. In de grafiek wordt per vogelsoort door middel van een tijdbalk het verwachte verloop van de start van de eileg van het eerste legsel weergegeven. Het eerste smalste deel van de balk start op de dag waarop wordt verwacht dat 5% van de broedparen met de eileg is begonnen en eindigt op 10%. De vier volgende balken staan voor 10-25%, 25-50%, 50-75% en 75-90% van de broedparen die met de eileg zijn begonnen. Bij de tool kan met pijltjes boven de grafiek voor- of achteruit in de tijd worden gegaan.